



# Ordlista

Forskargruppen INTRA  
P Apelmo, B Bergstedt och H Lundkvist  
September 2023

*Bild och layout: B Forsgård*

2023-09-23

## INTRA:s ORDLISTA

### Introduktion - Begreppslista för forskargruppen INTRA:s arbeten.

Denna lista av begrepp är ett exempel på hur forskargruppen INTRA söker skapa sin förståelse. I några fall går de tolkningar som presenteras utanför vedertagna ramar. Listan förändras, forskargruppen diskuterar hela tiden omtolkningar och tillägg. Det är ett arbete i tillblivelse utifrån en efterfrågan som uppstod när texter växte fram där manus lästes av personer som inte är hemma i akademiska diskurser.

För den som är intresserad finns texter där begreppen används på INTRA:s hemsida. Där kommer också ordlistan att läggas ut. Vi välkomnar synpunkter och förslag till tillägg.

**Affekt (en. Affect).** En affekt, en stark sinnesrörelse, är det som upplevs innan något är tänkt. Affekt är alltså en påverkan på kroppen innan denna påverkan ges en subjektivt medveten eller känslomässig mening av den berörde. Begreppet *affekt* används redan på 1600-talet av filosofen Baruch Spinoza (1996) som hänvisar till att affekter påminner oss om att vi inte vet vad kroppen kommer att göra. Kroppen är alltid mer än den kunskap vi har om den, vilket gör att medvetandet är oförmöget att registrera annat än effekter av affekt. Det vi i vardagligt tal kallar för känslor är en medveten upplevelse av någon affekt eller kombination av affekter (Staunæs & Kofoed 2015).

**Agens (en. Agency).** Agens, verkande kraft, innebär att äga påverkan, beröra, skapa betydelser och företeelser. Det är den process som medverkar till att fenomen har möjlighet att bli till genom intra-aktivitet. Agens hör därför varken till subjektet eller objektet, eftersom båda dessa skapas som en effekt av en specifik intra-aktivitet som medverkar till blivandet av dessa fenomen. Agens är att "göra" eller "vara" i sin intra-aktivitet. (Juelskjær 2019). Genom materiens sammanflätningar, hänvisar agency också till the "possibilities for worldly re-figurings" (Barad, 2012, s. 55). Du och jag är inlemmade och sammanflätade i en tillvaro av ständig flerfaldig ömsesidig påverkan.

**Agential realism (en. Agential realism)** är enligt Barad (2007) en teori som visar hur fenomen blir till genom att koppla samman, något som inte enbart begränsas till människan utan där all materia igår. En specifik sammankoppling mellan epistemologi, ontologi och etik (se avsnitt om Etik-onto-epistemologi nedan).

**Agentiellt snitt (en. Agential cut).** Ett analytiskt snitt som möjliggör insikter om vad som händer när fenomen blir till genom att koppla samman. När ett snitt görs i processer av pågående förändring, avses inte att något skärs bort. Allt det som var närvarande vid snittet kommer fortsatt komma att finnas kvar men nu i en ny förbundenhet. Det är genom dessa snitt som specifika framträdanden skapas och blir meningsfulla. Världen förändras av och med dessa aktiviteter (Juelskjær 2019). (Se också Händelser)

**Apparatus (en. Apparatus).** En apparatus är enligt Barad (2007) någon eller något som sätter i-/skapar rörelse med en intention/-er av att påverka. En material-diskursiv påverkan av maktsammansättning, som genererar olika historia, tillstånd och framtida möjligheter. Begreppet apparatus kan härledas till kvantfysiken. I sitt kvantfysikaliska utforskande använde sig forskarna av mätinstrument, man konstruerade sinnrika apparater som mätredskap. Forskarna upptäckte att olika mätinstrument gav olika resultat trots att det var samma fenomen som studerades: Ljuset, som därför kan förstås antingen som en våglängd eller som en ström av partiklar. (se materialitet och materialism nedan). Genom apparatusens påverkan skapas alltså fenomen, som ger upphov till diffraktion (se nedan) och som därigenom ger möjlighet för kunskapande och kunskaperövring. När människan går in i medvetna försök att påverka och förändra är människan i sig en apparatus, en apparatus som i sin tur använder sig av redskap eller instrument. Dessa redskap och instrument skall också förstås som apparater i sig. Som tidigare nämndes är resultaten av en undersökning beroende av vem som tittar och vilken "lins" som forskaren tittar igenom, hur forskaren "tittar", går till väga, vilka frågor som ställs, vilket instrument eller vilka metoder som används. Forskaren är därmed i sig är en apparatus.

Du som läser detta är en apparatus i ditt liv och sammanhang. Du tittar, ställer frågor, går till väga, använder redskap och instrument och du tolkar. Ordet apparatus översätts ibland till "apparat". Detta leder dock tankarna fel; ordet apparat, precis som ordet materia, äger i sin vardagliga användning en tydlig koppling till naturvetenskapligt och tekniskt/matematiskt tänkande och därmed en traditionell syn på kunskap och kunskapande. I forskargruppen INTRA:s texter behålls därför ordet apparatus (singular-) eller apparater (plural-form).

**Antropocentrism (en. Anthropocentrism).** En "antropocentrisk hållning" är den utgångspunkt där människan ställs i eller förutsätts utgöra ett centrum som en autonom och självständig individ med möjligheter att göra autonoma val. Här tas människan som utgångspunkt eller referens; allt kretsar kring människan. Människan har enligt detta synsätt en förmåga att ställa sig utanför sitt sammanhang som en betraktare, med en förutsatt objektiv blick. Naturen, i motsats till kulturen, ses här som och förutsätts vara icke-historisk och tidlös. Människan som ställer sig utanför sin kontext intar en position som innebär en pseudo-distans med tron på att den intar ett självständigt perspektiv utifrån och uppifrån (Barad 2007). Detta är motsatsen till den förståelse av människan som presenterades under "agens".

**Bildarbete (en. Image work).** Bildarbete är i grunden ett sammanhang där bild och bildskapande används som ett redskap för kommunikation och blivande. Begreppet bild och bildskapande är det som traditionellt avses. Inom arbete utifrån EXA avses också inre bilder och bilder eller uttryck som skapas i andra former än just måleri, exempelvis i och genom ljud, poesi, drama, rörelse etcetera.

**Bankundervisning (en. Banking education).** Bankundervisning är ett begrepp för den pedagogik som Freire (2021) vände sig emot. Denna pedagogik utgår från ett synsätt på eleven som en passiv mottagare av statisk kunskap – ett synsätt där läraren "sätter in" kunskap i huvudet på eleven som när man sätter in pengar på ett bankkonto. Ibland missförstås Freires

kritik i det att den läses som en kritik mot all form av överföring av kunskap. Så som vi förstår Freire ser han värdet i att i specifika sammanhang förmedla kunskap. Det han i första hand vänder sig emot är bankundervisningens syn på kunskapen som något statiskt och kontextlöst och människan som en passiv mottagare snarare än ett aktivt subjekt som förväntas göra något med kunskapen.

**Conscientização/medvetandegörande (en. Conscientization).** Begreppet "conscientização" kan sägas vara Freires motsvarighet till det svenska bildningsbegreppet (se Freire 2021). Begreppet kommer från portugisiskans ord för "medvetande" och beskriver själva medvetandeakten, det vill säga människans bildningsprocess. Det är lätt att det sker glidningar med detta begrepp där det förenklas till att handla om "att bli politiskt medveten" eller "att erhålla ett rättrådigt samvete" – tvärt emot dessa tolkningar bör det förstås som människans brokiga och oavslutade process att förstå sig själv och tillvaron som något ofullständigt och tvetydigt, och att därigenom problematisera alla former av "falska medvetanden" som utgår från förenklade, mytologiserade och dogmatiska förståelser av världen.

**Determinism (en. Determinism).** Determinism är det förbestämda och det som betraktas som givet med de gränsdragningar som därmed följer. I ett filosofiskt perspektiv är det en ståndpunkt som hävdar att varje skeende är orsaksbetingat och lagbundet. Detta ligger nära ordet fatalism, där en händelseutveckling är förutbestämd och utanför mänsklig kontroll. Freire mötte i sitt arbete med fattiga och utsatta en hög grad av fatalism.

**Dialektik (en. Dialectic).** När forskargruppen INTRA skriver om "dialektik" hänvisar detta till Hegels filosofi där dialektiken förstods som ett ontologiskt begrepp som ligger till grund för den frigörande pedagogiken. Den kanske mest populariserade tolkningen av Hegel utgår från att han talade om dialektiken som en sorts evolutionär rörelse från tes, via antites till syntes, där filosofin, konsten och historien tar avstamp i dualismer (tes/antites) som slutligen upplöses i ett högre och mer fulländat stadie (syntes). Så som vi förstår Hegel talar han snarare om dialektiken som ett ontologiskt faktum i det att tillvaron är motsägelsefull och tvetydig i sig. Den högsta formen av kunskap hos Hegel – den absoluta kunskapen – är därför den kunskap som omfamnar denna dialektik som ett faktum och som en given utgångspunkt snarare än den som försöker upplösa tillvarons tvetydighet (se Hegel 2008).

**Dialog (en. Dialogue).** Freire (2021) utgår från dialogen som det främsta redskapet i den frigörande pedagogiken. Med dialog syftar han inte till samtal i största allmänhet utan menar att det är en dialektisk handling varigenom vi upptäcker vår tillvaro, varandra och oss själva på nya sätt – som något ofullständigt, motsägelsefullt och som något i ständig tillblivelse. Dialogen är på så sätt något som sker mellan jämlika subjekt och i samspel med världen vi är en del av. Den förutsätter därför ödmjukhet, hopp, kärlek, tilltro till människan och kritiskt tänkande för att inte glida över i anti-dialog som i stället bygger på en syn på tillvaron och människan som är objektifierande, alienerande och utgår från dualistiska hierarkier.

**Diffraktion (en. Diffraction).** Diffraktion är ett begrepp som kommer från fysiken och optiken och som där söker att beskriva havets vågrörelser, När en våg stöter på ett hinder, det kan vara en sten, ändras vågens rörelse, den byter riktning för att kunna gå runt stenen. Vågen böjer av och sprider ut sig i en ny rörelse. På så sätt förändras den, men inte bara vågen förändras också stenen kommer att förändras men i långsam takt, ju fler vågor som kommer att skölja över och runt om den. Diffraktion är helt enkelt en förståelse av det som uppstår när olika fenomen bryts mot varandra. Delar av fenomenet blir förändrade medan en del egenskaper behålls (Barad 2007). Begreppet ska ses som en reaktion mot begreppet reflektion. Barad (2007, s. 71–72) skriver utifrån Haraway: "båda är optiska fenomen, men medan reflektionen som metafor reflekterar speglingen och sammahetens teman, markerar diffraktion skillnadsmönster" (övers. från en.). Till skillnad från en analys som är reflexiv och därför endast speglar, ska den diffraktiva analysen förstås som söker skillnader och något som därmed skapar nya mönster. På detta sätt uppmärksammas och omfattas skillnader.

Diffractions är ett kvantfysiskt fenomen som utgör inspiration för en metodologi som innebär att man läser "genom" och "med" i stället för mot. Det ger speciella betingelser för att tänka, se och skapa förbindelser, skillnader och möjligheter. Skillnader existerar inte som individuella och åtskilda enheter utan blir till genom och med andra, så kallade "skillnader innanför" inom ramen för tillvaron som helhet. Det finns därför inget ontologiskt utanför i agential realism (Juelskjær 2019). Allt som möter är uttryck för sammanbundenhet och intrassling i som en sammanvävning.

Diffraktion är starkt förknippat med bearbetning av texter. Bosse Bergstedt utgår från texter och arbete med texter när han skriver följande: "Begrepp diffraktion kan används metodiskt i form av en diffraktiv läsning. En analys där forskaren väljer att läsa en eller flera texter genom varandra, vilket gör att nya kopplingar och mönster kan uppstå (Barad 2007). Diffraktiv läsning syftar på detta sätt till att skapa nya sammansättningar, vilket leder till nya tankar och insikter som en följd av denna intra-aktion. Det betyder att det inte finns konkurrens mellan texterna och det är heller inte meningen att de skall jämföras. I stället är det själva mötet och kopplingen som är det intressanta. Detta i stället för att använda en hierarkisk metod som skulle lägga olika texter, teorier och tankelinjer mot varandra. Diffraktion innebär i stället att texter läses "genom varandra" för att skapa kreativa och oväntade resultat (Barad 2007, s. 30)." Detta samtidigt som de kontextuella och teoretiska skillnaderna mellan läsningarna i fråga erkännes och respekteras.

När texter flätas samman, leder det till att det mellan dem uppstår nya kopplingar. Detta gäller också för de bilder och de samtal och andra konsekvenser som följer exemplet Bildarbete i form av kommunikation genom många olika kommunikativa kanaler bortom verbalt språk och text. Något som kan uppmärksammas av deltagare och som till sin konsekvens på liknande sätt som under en inledande analys sprider ut och vidgar sig själv som subjekt.

**Diskurs (en. Discourse).** Enligt Jørgensen & Phillips (1999) avser diskurs "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller en del av världen) på". Diskurser förenar kommunikativa handlingar med sociala verkligheter, dvs. vår förståelse av tillvaron formas genom språket. Diskurs är det som håller samman och möjliggör vad som kan sägas inom en specifik tradition. Diskursiv praktik definierar vad som räknas som meningsfulla uttalanden. I vetenskapliga sammanhang är "diskurs" det sätt som forskarna samtalar på, vilka ord och begrepp de använder, och därmed vilken respektive tradition de hänvisar till i sitt arbete. Det finns många

olika diskurser, några har historien redan sprungit förbi, andra får en renässans, några "ligger i tiden" åter andra betraktas som nyskapande, nydanande. Diskursiv praktik definierar vad som räknas som meningsfulla uttalanden. När Barad (2007) talar om diskurs talar hon om meningsskapande i dess bredaste meningen, dvs. inte enbart som språkliga fenomen.

**Epistemologi (en. Epistemology)** är kunskapsteori – läran om vad som betraktas som kunskap och vad som därmed är kunskapsbärande (jämför med implicit kunskapsbärande nedan).

**Etik-onto-epistemologi (en. Ethico-onto-epistemology)** är myntat av Barad (2007) och vill visa på ömsesidigheten mellan å ena sidan "försanthållanden" (ontologi – förgivettagna utgångspunkter avseende tillvarons konstruktion) och å andra sidan förståelsen av vad kunskap är (epistemologi) och hur slutsatser i den ena av dessa positioner påverkar den andra. På detta sätt vill Barads upphäva uppdelningen mellan etik, ontologi och epistemologi. I grunden är det inte att skilja varandets och världens, då båda dessa befinner sig inom samma immanenta (inneboende och sammanslutna) tillstånd. Barad framhäver på detta sätt också etikens betydelse i materialiseringsprocesser. Agential realism kan beskrivas som en materiell och situerad etik som bygger på nedbrytning av vetenskap och värderingar, där människan inte står i centrum men förhåller sig till materialiseringar som blir till bland andra organismer. En etik som pekar på människans ständiga medansvar med världen. Detta markerar förbundenhet och sammankoppling med världen samtidigt med att det pekar på att detta är ett ansvar som leder till en etisk utmaning i människans tillblivelse i och genom andra fenomen. För att klara detta blivande gäller det att tänka i förbundna effekter och öppenhet för den värld som ständigt pågår och finns närvarande i varje forsknings- och kunskapsprocess (Juelskjær, 2019).

**Explicit kunskap (en. Explicit knowledge)** är den typ av "uttryck" som lärs ut vid skolor och lärosäten, ofta verbalt språklig förankrad. Det är kunskap som uttrycks tydligt i text som påståenden, beskrivningar eller dylikt (Stern 2005).

**Fenomen (en. Phenomenon).** Fenomen är hos Barad (2007) det som ständigt uppstår i mötet mellan olika materialiteter. Det sker ständigt en ömsesidig påverkan mellan fenomen av skilda slag. Fenomen är inte ting eller enheter utan är per definition relationella eftersom de uppstår i relation. Den minsta enheten är därför redan en relation. Det är iakttagbara företeelser och något som kan uppfattas av sinnen. Inom nymaterialism begränsas inte ordet till enbart naturföreteelser, företeelser som inte är framkallade av människor. Också människan medverkar till skapandet av fenomen.

**Frigörelse (en. Emancipation).** När Freire talar om en "frigörande" pedagogik använder han begreppet "frigörelse" i en hegelsk snarare än en marxistisk mening (se Freire 2021). Frigörelsen är inte ett avslutad skeende i den meningen att vi en gång för alla kan bli frigjorda genom att upphäva förtryck och exploatering. Snarare är frigörelsen en evig strävan och det som gör människan till människa. Frigörelse gör livet meningsfullt eftersom det handlar om

att motsätta sig de krafter som ständigt förtingligar och objektifierar – den handlar i stället om människans upptäckt av den egen subjektiviteten och sin ständiga tillblivelse. Detta låter sig inte göras och erövrar en gång för alla utan är ett livslångt projekt. Detta blir mest påtagligt i samhällen präglade av uttrycklig exploatering och förtryck. Det är dock universellt och gäller även för människor i samhällen som inte är lika starkt präglade av uppenbara förtryckande strukturer.

**Förtryck (en. Oppression).** Freire (2021) använder begreppet "förtryck" för att beskriva ett skeende som är oundvikligt i all mänsklig interaktion men som samtidigt förstärks och cementeras genom exploatering och våldsamt maktutövande. Förtryck är det skeende som berövar människan sin subjektivitet och som gör att människan ser och förstår sig själv som ett passivt objekt som inte har möjlighet att ingripa i sin tillvaro. Den förtryckte är därmed inte bara ett offer för förtryckande handlingar utan har därtill internaliserat dessa till den grad att den har en förståelse av sig själv och sin tillvaro som oföränderlig och statisk. Förtrycket präglar på så sätt inte bara den förtryckta utan även den som begår förtryckande handlingar.

**Generativa teman (en. Generative themes).** Freire (2021) använder sig av "generativa teman" i sin pedagogik. Att de är "generativa" tyder på att de genererar något – när vi som deltagare undersöker, problematiserar och utforskar teman i vår tillvaro upptäcker vi nya handlingsutrymmen. Detta genererar i sin tur nya problem och teman som tar oss ytterligare vidare i vårt sökande. Dessa teman hjälper oss att söka oss vidare från vår initiala förståelse av tillvaron för att på så vis upptäcka dess föränderlighet. På så sätt kan undervisningens teman aldrig vara givna på förhand utan måste upptäckas i dialog.

**Gränssituation/gränshandling (en. Limit-situation/limit-action).** Begreppen "gränssituation" och "gränshandling" har Freire (2021) lånat från Álvaro Vieira Pinto för att tydliggöra att vi förr eller senare kommer till en gräns i den frigörande pedagogiken där vi som delaktiga ställs inför givna hierarkier som vissa gynnas av medan andra missgynnas. Gränshandlingar handlar om att problematisera situationer som dessa och se att de inte är givet eller statiskt utan att dessa hierarkier till sin grund är mytiska och faktiskt går att förändra.

**Hjälpism (en. Helpism).** Freire (2021) ställer sig kritisk till vad han benämner som "hjälpism", det vill säga när någon eller några hjälper andra å deras vägnar i stället för att tillsammans hjälpas åt. Syftet med hjälpism menar han är narcissistiskt på så sätt att det syftar till att förverkliga sig själv som hjälpare snarare än att agera i solidaritet.

**Humanisering (en. Humanization)** är enligt Freire (2021) processen som gör människa till människa. För Freire *är* vi inte människor utan *blir till* som människor. Så fort vi berövas utrymmet att bli till som människor – hoppfulla och skapande subjekt som ingriper i sin tillvaro – så avhumaniseras vi och görs till objekt. Samtidigt menar han att vi inte blir människor en gång för alla utan att detta snarare är en evig process som också gör livet och tillvaron meningsfull för oss.

**Händelser (en. Event).** Filosofen Alain Badiou tar avstamp i något han obekymrat deklarerar som varande omöjligt att analysera. *Händelsen* med stort H, brottet med det existerande och det tänkbara, detta är för honom det betydelsefulla som världen baserar sig på. Själva Händelsen kan vi inte analysera, den är undflyende både genom sin radikalitet och sin efemära (kortvariga, flyktiga, tillfälliga) natur, men vi kan upptäcka de former och modaliteter som dyker upp i våra relationer till Händelsen (Badiou 2002). Händelsen bryter igenom flödet av tankar, ord och känslor. Den skär genom det vanliga och vardagliga. Den visar oss något som tillhör vårt eget mänskliga öde. Därför har också händelser fått en så stor betydelse i människan historia. Det kan vara revolutioner, uppenbarelser, uppfinningar för att nu bara nämna några exempel såväl som ögonblick i vardagen (Stern, 2005). Händelser bryter igenom det etablerade sättet att skapa mening och visar på något som förgår vårt sätt att existera (Bergstedt 2022). (Se agenttiella snitt)

**Internalisera (en. Internalize).** Att förankra och inlemma nya former av kunskap i sin Kropp och knyta dessa till känsla och därmed till sin personlighet. Därmed vidgar vi begreppet till att inte bara gälla att något införlivas i det egna tänkandet.

**Intra-aktion och intra-relation (en. Intra-action and intra-relation).** För att komma ifrån traditionen där människan ses som oberoende av sin omvärld har Barad (2007) valt att byta ut prefixet "inter" mot "intra". När två människor möts kallar vi det för interaktion, men i Barads förståelse är de alltid samtidigt en del av ett sammanhang och hänger samman med andra materialiteter. "Intra" innebär att vi inte kan interagera som människor utan att samtidigt intra-agera med världen som vi är en del av. När du exempelvis spelar elgitarr intra-agerar du med elgitarren. Axelremmen intra-agerar med dig. Om gitarren vilar i ditt knä intra-agerar gitarrens kropp med din kropp, strängarna mot fingertopparna, vibrationerna – allt äger ömsesidig agens. Nu spelar orkestern upp och detta är sammantaget intraaktion och intrarelation där människans centrumposition får stå tillbaka för en förståelse av människan som invävd i, impregnerad av fenomen, påverkan, betydelser, företeelser av alla de slag som vår tillvaro erbjuder – i och genom samspelet mellan instrument respektive människa. Axelremmen, eller vilar gitarren i ditt knä, gitarrens kropp mot din kropp, strängarna mot fingertopparna, vibrationerna; allt äger ömsesidig agens.

Intra-aktivitet är därmed den aktivitet när något materialiseras. Där något samtidigt delas och sätts samman. Ett relationellt blivande, där det som produceras blir skapas genom intra-aktion.

**Implicit kunskap (en. Implicit knowledge)** avser här all outtalad kunskapspotential. Ett kunnande som förankrats i den fysiska kroppen och i känsla. Begreppet hämtas från Stern (2005) som beskriver hur det späda barnet, redan i moderlivet och genom hela den förspråkliga perioden samlar kunskap och erfarenheter sett i relation till en samlad kontext av människor, ting, konstnärliga uttryck, natur, kyla, värme, kallt och mjukt ock så vidare. Det är en enorm kunskapspotential som på detta sätt etableras och "bor" i människors kroppar. Implicit kunskap äger en avgörande betydelse för hur människan utformar olika roller som



yrkesroll, föräldraroll, roll som partner, roller i olika grupperingar, ledarroller med flera roller. Enligt Stern äger implicit kunskap en större tyngd och påverkan än explicit kunnande.

**Kartografi (en. Cartography).** Var och en av oss människor har upprättat en kartbild över tillvaron och det sammanhang vi är inlemmade i. Denna kartbild utgör vår världsbild som bygger på beskrivningar och impulser från många olika håll, inklusive traditionell kunskap, relationer till andra människor som format oss och också i relation till andra materialiteter med agens, så som naturen omkring oss, stadsdelen, köket där vi växte upp med mera. Alla punkter kan tjäna som startpunkt, särskilt då de gränzoner som visar sig i form av mittpunkter, mellanrum etc. Deleuze och Guattari ger exemplet med ett grässtrå. "Försök att hålla dig fast vid ett grässtrå som börjar växa först på mitten av strået" (Deleuze, Guattari 2015).

**Kodifiering/dekodifiering (en. Codification/decodification)** är hos Freire (2021) processen att lära sig läsa världen kritiskt. I processen tas avstamp i den initiala förståelse av tillvaro som var och en av oss bär med sig (vår kodifiering) för att därefter bryta ned och problematisera densamma. Därigenom kan vi synliggöra för oss själva hur vi ska kunna överskrida den initiala förståelsen. Detta är pedagogikens ständiga uppgift och är något som behöver göras gång på gång eftersom nya kodifieringar blir nya "sanningar" som i sin tur behöver överskridas.

**Kropp (en. Body).** Kropp är ett materiellt föremål, en organism, en människa, ett naturfenomen eller en utsaga.

Människan ses i denna text som Kropp, med stort K. Detta speglar en syn på människan som en enhet där alla aspekter av människan är i ömsesidig påverkan. Människan delas inte upp i två delar, dels i kropp, dels i tankar. Detta är annars den utgångspunkt som västerländsk kultur tagit för given och där tänkandet prioriterats på bekostnad av resten av kroppen. Människan är Kropp i möte med andra Kroppar av mänsklig såväl som icke-mänsklig natur. Gemensamt för alla kroppar är att de äger agens och därmed äger påverkan.

**Kunskapande och kunskaperövring (en. Knowledging).** Kunskap är här inte något statiskt utan i stället något som växer fram efter hand i praxis där kropp och känsla, tanke och handling förenas. Det kan ses som ett sätt att bearbeta, hantera och bli till med världen.

**Lek (en. Play).** är en grundläggande och ursprunglig form för att erövra en förståelse av liv och sammanhang. I leken bearbetas händelser, söks överraskande perspektiv genom att pröva, fabulera, fantisera, ensam eller tillsammans med andra. Alla djur såväl som barn, med undantag av några få (Knutsdotter Olovsson 1998) leker som en naturlig del av sin tillblivelse. Vuxna tappar lätt bort lekens nödvändighet i sina vardagsliv. Ordet används också om vissa djur som parar- och fortplantar sig. Detta stryker under lekens betydelse. I leken skapas alltid något mer.

**Lekområde/mellanområde (en. Space of play/transitional space).** Begreppet myntades av Winnicott (1981) och avser den sfär i vilken leken tar plats. Begreppet mellanområde används med samma betydelse som lekområde. Poängen med det senare är att begreppet betonar lekens roll i människans hela livscykel med dess olika scener i form av familjeliv, yrkesroll och föreningsliv.

**Lärrar-elev och elev-lärare (en. Teacher-student and student-teacher).** Freire (2021) problematiserade hur vi traditionellt sett ser på förhållandet mellan lärare och elever. Han menade att både lärare och elever är subjekt i den pedagogiska processen på så sätt att vi utforskar tillvaron tillsammans och befinner oss i ett gemensamt lärande. För att betona detta använde han begreppen lärrar-elev och elev-lärare som ett sätt att tydliggöra att även lärare är en elev i processen och att eleven även är en lärare. Genom att trots detta särskilja begreppen från varandra tydliggör han samtidigt att lärrar-eleven har ett särskilt ansvar för processen och för att säkerställa att den är dialogisk och inte glider över i pseudo- eller anti-dialog. Detta ledarskap kan aldrig lärrar-eleven frånsäga sig (se avsnittet om Processledarskap nedan).

**Materialitet, materialism (en. Matter, materialism).** Begreppen "matter", "materialism" eller "materialitet" har hos Barad (2007) en annan betydelse än vad som vanligen förstås i ett vardagligt språkbruk.

Begreppet har sitt ursprung i kvantfysikalisk forskning. När forskarna talar om tillvarons minsta beståndsdelar gör man detta i termer av "matter". Kvantfysikalisk forskning slår fast att tillvarons minsta beståndsdelar är i ständig rörelse och förändring. Grundstrukturen för vår tillvaro i dess minsta beståndsdelar är alltså inte statisk och stel. Den är i stället i ständig tillblivelse och därmed förändring.

Beroende av hur man närmar sig och undersöker tillvarons minsta beståndsdelar ("matter") i meningen vilka instrument man använder, har forskarna fått olika resultat. Därav dras den viktiga slutsatsen att forskaren och det som utforskas står i ömsesidig kontakt, i ömsesidig påverkan vilket i sin tur manifesteras, kommer till uttryck i "betydelser" och företeelser.

Barad tillåter sig också att vidga sitt resonemang till att omfatta "does it matter"? Det är samma ord "matter" men med ett helt annat innehåll. Barad hävdar att språkliga utsagor också äger en materialitet. Språkliga utsagor är performativa, språkliga utsagor gör någonting med oss, formar oss. Fokus ligger inte längre på vad det som sägs representerar utan i stället på vad ett verbalt uttalande gör, hur språket är med och formar sammanhang. Detta har sin grund i bland annat genusvetenskap och omfattar därtill kulturella uttryck och riter såväl som materiella förutsättningar. För att ta ett vardagligt exempel: om du mobbas och ständigt får höra att du är dum, ful, äcklig och att du inte är värd att leva gör mobbarnas ord något med dig. Orden formar dig och din självbild, ditt självförtroende på ibland förödande sätt.

I INTRA:s arbete prövar vi att förstå "matter" som "betydelsebärande företeelser". Från de allra minsta beståndsdelarna i vår tillvaro till vårt handlande inklusive vad vi säger är betydelsebärande företeelser och som därmed är och omfattas i begreppet "matter". Ur begreppet "matter", som kan översättas med svenskans "materia", härleds sedan begrepp som materialitet och nymaterialism. Ett exempel: Den bild som växer fram i och genom

bildarbete "does matter". Bilden påverkar, har agens, i mötet med bilden formas betydelser och företeelser.

**Multisensorisk.** Multisensoriska forskningsmetoder – och i vardagliga sammanhang metoder för utforskande - betyder att många sinnen används i utforskandet av fenomen. Det som kommit att kallas för den multisensoriska vändningen kan beskrivas som en samlad rörelse mot mer komplexitetskänsliga och sinnliga sätt att undersöka praktiken, producera kunskap om praktiken och söka förändring i världen. Särskilt tre saker kan sägas gälla för den multisensoriska vändningen: 1. viljan att forska med och/eller i sinnen, som ett sätt att öppna upp nya perspektiv på kunskapsproduktion. 2. att vara nyfiken på människan i och av världen. 3. att arbeta experimentellt med metoder (Falkenberg, Souzet 2023).

Den multisensoriska kvalitativa forskningen sysslar därför med att utveckla metodologiska ansatser som kan hjälpa till att se, lukta, höra och känna de handlingskrafter som står på spel och som gör konkret handling möjlig (Falkenberg, Souzet 2023).

**Ontologi (en. Ontology).** Ontologi är ett finare ord för det vi håller för sant avseende tillvarons grundläggande förutsättningar. Dessa försanthållanden är utgångspunkter för vårt sätt att se och uppfatta tillvaron och hur tillvaron hänger ihop. De flesta av oss lever med försanthållanden som aldrig tydliggörs och aldrig ställs under kritisk granskning. Samtidigt styr dessa utgångspunkter våra liv och vårt handlande.

**Pedagogik (en. Pedagogy).** I INTRA:s arbete används begreppet pedagogik i en bredare mening än i enbart traditionella utbildningssammanhang. Pedagogik omfattar all mellanmänsklig interaktion, vare sig det är i eller utanför skolan eller om det är i privata, professionella, informella eller formella sammanhang. I alla mellanmänskliga möten återfinns bärande pedagogiska dimensioner. Utfallet av dessa möten fångas av följande: "Hur gavs mötet gestalt" samt "hur ger vi gestalt åt ett kommande möte"?

**Performativitet (en. Performativity)** är ett begrepp som Barad (2007) har lånat från Austin (via Butler) som beskriver hur diskurser, ord och språk inte i först hand *förmedlar* dess mening utan snarare faktiskt *gör* något. Orden som sägs föreskriver något och påverkar därmed vårt sätt att se, förstå och möta. I stället för att fokusera på huruvida språket lyckas fånga eller representera världen handlar begreppet performativitet om att betona att språket är en ett görande – en materialitet.

**Praxis (en. Praxis)** är ett begrepp som hämtas från Freire och betyder att handling vävs samman med reflektion, teori vävs samman med konkreta åtgärder. Praxis utvecklas under ett tidsperspektiv som är längre än nuet med dess sedvänja, etablerade förfaringssätt, traditioner och tumregler. I Bildarbete poängteras nödvändigheten av att teori och handling integrerats och internaliserats.

**Processledarskap (en. Process leadership).** Begreppet markerar en breddning avseende ett pedagogiskt ledarskap till att omfatta flera yrkessammanhang än lärarrollen. Processledarrollen avser ett deltagande i alla de aspekter av det processinriktade arbetet med ett särskilt övergripande ansvar för arbetsprocessens riktning och ramar. Här återfinns processledarskapets expertis. Detta omfattas av det som Freire benämner i termer av "lärarelev". En processledare bär ansvar för hur ett möte mellan människor ges gestalt, oavsett om det handlar om förälder och barn, lärare och elev, socialarbetare och klient, läkare och patient, direktör och operatör för att ta några exempel.

**Relativism (en. Relativism)** innebär att förneka all absolut kunskap och alla fasta värden. Alla sanningar och värderingar är på kort och lång sikt beroende av tillfälliga eller subjektiva förhållanden. Förhållanden som inte äger giltighet under alla omständigheter, för alla och för alltid. Samtidigt, i bildarbete, pekas på nödvändigheten att forma en sanning, en norm, en ontologi för förståelsen av världen. Detta i samtidig vetskap om att världen är i ständig tillblivelse och förändring. Detta sistnämnda är i sig ett uttalande med anspråk av sanning. Så får människan leva i detta paradoxala spänningsfält mellan förståelsen av alltings föränderlighet och den samtidiga nödvändigheten att ensam och tillsammans med andra skapa riktlinjer för våra handlingar. Ett exempel är värnandet om klimatet.

**Representationalism (en. Representationalism)** är Barads (2007) begrepp för den tradition som delar upp tillvaron i å ena sidan ting och å andra sidan representationer av dessa ting. Man tänker att ting tillhör den fysiska världen och den verbala representationen den diskursiva, på ord baserade, världen. Barads kritik mot denna tradition består i att hon ifrågasätter att representationer inte skulle vara materiella och att ting inte skulle vara diskursiva.

**Rhizom (en. Rhizom).** I och för kunskapande och kunskaperövring har begreppet "rhizom" en central betydelse (Deleuze & Guattari 2015). I en rak översättning betyder rhizom "jordskott". En figuration som riktar uppmärksamhet mot ett flöde som rör sig åt många olika håll och därmed också mot ett obegränsat växande. Till skillnad mot trädet som metafor har rhizom ingen livsnerv, inga rötter eller synkron tillväxt. I stället rör sig rhizom i många olika riktningar samtidigt och består av öppningar som gör det möjligt att skapa nya anslutningar. Tänk dig att du kastar en handfull stenar i en vattenyta. När stenarna träffar vattnet uppstår kring varje sten en rörelse som sträcker sig utåt. De cirklar som uppstår möter andra cirklar som ger upphov till nya mönster, nya former av rörelse. Denna process av att skapa rörelse fortgår ända tills stenarna lagt sig till rätta mot botten och efter att bottensedimentet kommit till ro. Till skillnad mot traditionell undervisning och lärande där kunskap ses som klossar som fogas samman i allt större mönster markerar rhizom en annan förståelse av vad kunskap är och hur kunskap kommer till. Utgångspunkten tar i ett nyfiket, förutsättningslöst utforskande utifrån ett "här och nu". Särskild uppmärksamhet riktas mot de rörelser som uppstår, rörelser som sker i olika riktning och med olika hastigheter i samtidighet. Bildskapandet som resulterar i en bild utgör en rhizom. Bilden blir ett centrum, en nod, utifrån vilken rörelser och linjer skapas som kan leda åt olika håll. Här skapas seismisk rörelse med bilden som

epicentrum. Samtidigt, varje handling, vart intraaktivt möte skapar och får därmed en rhizomatisk konsekvens som till sin helhet är överblickbar och därmed helt oförutsägbar.

**Rit (en. Ritual).** Riter är handlingar och skeenden som har eller efter hand ges en symbolisk betydelse i specifika sammanhang och som utförs på liknande sätt, gång efter gång. Riten är ofta förknippad med religiösa sammanhang och måste då ofta utföras enligt noga fastställda mönster. I bildarbete är riten något som kan introduceras av processledaren men som ofta utvecklas i samarbete mellan processledare och övriga deltagare. Syftet är här att bidra till att skapa och fördjupa ett socialt rum som håller och bär de skeenden som utvecklas i detta rum.

**Rum (en. Room).** Med detta begrepp avses inte bara det traditionella fysiska rummet utan också det formella rummet som har med grundläggande formella villkor kring ett processinriktat arbete. Därtill kommer de sociala rummet, det rituella rummet samt det filosofiska/teoretiska rummen. Förståelsen av dessa fem rum formar sammantaget de grundläggande villkoren för ett processinriktat bildarbete.

**Se-Benämna-Handla (en. See-Name-Act).** Se-Benämna-Handla relaterar till grundläggande drag i en freireansk pedagogik så som Perneman sammanfattade detsamma i sin avhandling: från vårt sätt att uppmärksamma vår tillvaro (se) till att sätta ord på vad vi ser (benämna) för att slutligen kunna ingripa i den (handla) (Perneman 1977).

**Sammankopplingar/sammanflätningar/förbundenhet (en. Enganglement).** Något blir till och skapas genom att fenomen kopplar samman flätas samman, binds samman. Detta markerar materiella och diskursiva sätt att bli till. Det är ett kvantfysiskt begrepp som markerar intraagerande processer mellan fenomen. Det är frågan om samkopplingar som utmanar den vardagliga förståelsen av rum och tid. Förbundenheten sammanbinder och genomskär dessa enheter och stör också en allmän kausalitetsförståelse (Juelskjær 2019) – en allmän förståelse avseende orsak och verkan.

**Skillnader (en. Differences).** Betecknar processen eller uppsättningen egenskaper genom vilken något särskiljs från något annat inom ett relationsfält eller ett givet begreppssystem. Nymaterialismen konstaterar att all agens, all påverkan och kommunikation gör att fenomen blir till med skillnad. En skillnadsskapande process som ständigt pågår. Olika "linser", sätt att se och registrera, skapar skillnad på olika sätt. Resultaten blir att skillnader uppstår och blir tydliga. Tillvaron är uppbyggd av fenomen i blivande som blir till i och genom en skillnadsskapande process. Tillvaron är inte uppbyggd av en gång för alltid givna byggklossar som vi på olika sätt staplar på varandra i vår strävan efter utveckling. Vi avvisar denna enfaldighetens tyranni till förmån för flerfaldigheter. Fenomen blir till med skillnad på olika sätt. I en meningsbärande ömsesidighet mellan Kroppar, kroppar av människa såväl som icke-människa, lägger upptäckten av skillnader grund för kunskapande, kunskaperövring och förändring.

**Subjekt (en. Subject)** är ett vanligt begrepp inom filosofin som används för att tala det egna jaget, eller det väsen som uppfattar något, tänker eller agerar. Vad händer när vi i stället i nymaterialistisk anda ser mänskliga och icke-mänskliga subjekt som samkonstituerade och i ständig intra-aktion med sin omgivning? Utmaningen blir då att se på subjektet i form av multiplicitet eller flerfaldighet, en tillblivelse i en sammansättning av subjekt eller aktörer där alla deltagande subjekt påverkar varandra i en dynamisk process på ett sådant sätt att när någondera av de ingående subjekten förändrar sig, så förändras hela sammansättningen (Palmer & Pedersen 2017).

**Spacetimemattering.** Ett begrepp som används av Barad och som syftar på att tid och rum inte är några linjära eller avgränsade processer utan tvärtom något som blir till på ett oförutsägbart sätt (Barad 2007). Kroppen, med dess sinnen hjälper oss att vidga vår förståelse av att tid och rum inte är några slutna enheter.

**Subjektivitet (en. Subjectivity).** När Freire (2021) talar om subjektivitet syftar han till människans förmåga att agera som subjekt, det vill säga människans förmåga att förstå och ingripa i tillvaron som en del av den. På så sätt skiljer Freire inte på människan och världen, eller på subjektivitet och objektivitet. En förutsättning för att vi ska kunna ingripa i tillvaron som subjekt är att förstå att vi är en del av världen och att vi förändrar oss själva när vi förändrar tillvaron.

**Tecken (en. Sign).** Tecken och signaler kan vara tydligt markerade kroppsprörelser som utgör något slag av meddelande, eller en skriven eller ritad figur med viss innebörd, eller med innebörd i kombination med andra liknande figurer. Det är kort sagt företeelser som rikts och som tyder på något och som man kan dra vissa slutsatser av. Det är tecken och inte molekyler som är den grundläggande enheten för liv. Celler, vävnader, plantor och djur, genom sin agens, avger och mottar hela tiden tecken och signaler (bio-semiotics), vilket medverkar till att de kan koppla samman. Hoffmayer (1993) menar att tecknen har varit där så länge det funnits liv. På så sätt gör han upp med den dualism som sedan Descartes funnits mellan ande och materia.

**Tillblivelse (en. Becoming)** är allt det som medverkar till det som kommer att existera. Enligt Barad (2007) är tillblivelse en ständigt pågående process som genomsyrar hela tillvaron. Bildarbete är ett sätt att bli medveten om och därmed ta aktiv del i denna tillblivelse, på olika plan och på olika sätt. Bildarbete syftar till att bidra till tillblivelse.

**Tystnadens kultur (en. Culture of Silence)** är Freires (2021) begrepp för att beskriva vad som händer när människor internaliserar förtryck. Det som sker i sammanhang som präglas av förtryck är att människor blir tysta och slutar använda alla de språk som de har tillhands – eller kanske aldrig får lära sig dem från första börja. Att möta denna tystnad är en av pedagogens största utmaningar och förutsätter att vi förstår att tystnaden paradoxalt nog är ett kraftigt uttryck i sig: tystnad, att tiga, att sluta sig, säger något mycket viktigt. När en deltagare i

bildarbete svarar "ingenting" på frågan om vad bilden förmedlar är det en uppmaning och utmaning riktad till processledaren.

**Världsblivande (en. Wording/wor(l)ing).** Olika materiella intra-aktioner skapar en mångfald av materialiseringar. Varje sådan materialisering blir till med den världen som skapar villkor och möjligheter för detta blivande (Barad 2007). "Worlding" är ett ontologiskt begrepp som samtidigt pekar på att detta förgår i ett immanent inneboende tillstånd där varken världen eller fenomen befinner sig bortom varandra.

**Ögonblick (en. Moment).** Ögonblick är lånat från Stern (2005) och motsvarar det som Bergstedt (2022) benämner som "händelser", det vill säga det som bryter igenom flödet av tankar, ord och känslor. Den skär genom det vanliga och vardagliga. Den visar oss något som tillhör vårt eget mänskliga öde. Ögonblick bryter igenom det etablerade sättet att skapa mening och visar på något som förgår vårt sätt att existera.

### Referenser

- Barad, Karen (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press
- Bergstedt, Bosse (2022). "Tingens oskuldssfulla hemlighet. Oskuldens museum, Istanbul". *Nordisk Museologi*. 2022: 2, s. 97–108
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (2015). *Tusen platåer*. Hägersten: Tankekraft
- Hegel, Georg W.F. (2008). *Andens fenomenologi*. Stockholm: Thales
- Hoffmeyer, Jesper (1993). *En snegl på vejen: Betydningens naturhistoria*. København: Rosinante/Munksgaard
- Juelskjær, Malou (2019). *At tænke med Karen Barads agnetiala realisme*. København: Samfundslitteratur
- Knutsdotter Olovsson, Birgitta (1998). *I lekens värld*. Stockholm: Liber
- Lundkvist, Hannes (ej publ.). *Paulo Freire och den frigörande pedagogikens dialektik*.
- Palmer, Anna & Pedersen, Helena, (2017). "Naturhistoriska riksmuseet som kritisk djurpedagogisk arena". I *Posthumanistisk pedagogik, Teori, undervisning och forskningspraktik*, red. B. Bergstedt. Malmö: Gleerups
- Perneman, Jan-Erik (1977). *Medvetenhet genom utbildning*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet
- Spinoza, Baruch (1996). *Etiken*. Stockholm: Thales
- Staunæs, Dorthe & Kofoed, Jette (2015). "Experimenting with Affects and Senses: A Performative Pop-up-Laboratory (Self)-Critically Revisited". I *Affective Methodologies: Developing Cultural Research Strategies for the Study of Affects*, red. B. Timm Knudsen & C. Stage. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Stern, Daniel (2005). *Ögonblickets psykologi*. Stockholm: Natur & kultur
- Winnicott, Donald (1981). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur & kultur

### **INTRA:s texter**

- Apelmo, Per & Lundkvist, Hannes (2018). *Lek som förändrande ögonblick. En applikation av Expressive Arts som pedagogisk filosofi och praxis*. Publicerad på [https://forskargruppenintra.se/wp-content/uploads/2021/04/Lek-som-forandrande\\_Artikel-6-tidigare-3.pdf](https://forskargruppenintra.se/wp-content/uploads/2021/04/Lek-som-forandrande_Artikel-6-tidigare-3.pdf)
- Apelmo, Per & Tedenljung, Dan (2017). *Lek som pedagogisk filosofi och praxis. En pedagogik och etik för sociala sammanhang*. Publicerad på <https://forskargruppenintra.se/wp-content/uploads/2021/03/1.1-Lek-som-filosofi-och-praxis.pdf>
- Apelmo, Per, Tedenljung, Dan & Lundkvist, Hannes (2017). *Rum för lek som intermodalitet. Expressive Arts som pedagogisk filosofi och praxis*. Publicerad på <https://forskargruppenintra.se/wp-content/uploads/2021/03/2.1-Rum-for-lek-som-intermodalitet.pdf>
- Apelmo, Per, Tedenljung, Dan & Lundkvist, Hannes (2018). "Subjektifierande högskolepedagogik". I *Högskolepedagogisk utveckling i teori och praktik*. red. E. Ärlemalm-Hagsér & M. Öhman. Västerås: Mälardalens högskola
- Bergstedt, Bosse (2021). "The Ontology of Becoming: To Research and Become with the World". *Education Science*. 2021: 11, 491
- Bergstedt, Bosse (2021). "Thinking with the World – to Explore the Becoming of Phenomena". *Reconceptualizing Educational Research Methodology*. Vol 12, No 2 (2021), s. 100–113
- Bergstedt, Bosse (2022). "Tingens oskuldsfulla hemlighet. Oskuldens museum, Istanbul". *Nordisk Museologi*. 2022: 2, s. 97–108
- Lundkvist, Hannes & Apelmo, Per (2020). "Att upptäcka det som inte går att fånga. Ramar för ett estetiskt-etiskt förhållningssätt till pedagogik". *Studier i Paedagogisk Filosofi*, vol 7, s. 21–35

Se vidare [www.forskargruppenintra.se](http://www.forskargruppenintra.se) under "skriftserier".